

Після проведення комплексу робіт доцільно оцінити загальну економічну ефективність запланованих змін. Для цього рекомендуємо зіставити узагальнюючі показники за базовий рік і заплановані. Зіставлення може проводитися відповідно до табл. 7

Висновки

Отже, інноваційний розвиток економіки України зумовлює необхідність всебічного дослідження проблем фінансування суб'єктів господарювання, зокрема, процесів оцінки, формування та використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності промислових підприємств. За таких умов важливим стає застосування сучасних механізмів, принципів, ефективних методів, інструментів в управлінні підприємствами для фінансування необхідного обсягу витрат та забезпечення бажаного рівня доходів.

На основі запропонованої моделі оцінки можливих фінансових ресурсів, необхідних для реалізації планових заходів з підвищення ефективності господарської діяльності визначено джерела таких ресурсів: реінвестований прибуток, амортизаційні відрахування, дохід від реалізації акцій, вивільнені власні оборотні кошти, зовнішні джерела поповнення, власні ресурси, придбання по лізингу, лізингові платежі, банківські кредити, позикові джерела та умови можливого вивільнення їх для фінансування планових заходів.

Література

1. Азаренкова Г.М. Фінансові ресурси та фінансовий потік (теоретичні аспекти): монографія / Азаренкова Г.М. – Харків: ХФ УАБС, 2003. – 100 с.
2. Аранчії В.І. Фінансова діяльність підприємств / Аранчії В.І., Чумак В.Д., Смолянська О.Ю. – К.: Професіонал, 2004. – 240 с.

3. Ванькович Д.В. Удосконалення механізму реорганізації управління фінансовими ресурсами підприємств / Д.В. Ванькович // Фінанси України. – 2004. – №9. – С. 112–117.

4. Квасницкая Р.С. Имущественно–финансовая структуризация капитала предприятия / Р.С. Квасницкая // Состояние и перспективы развития инновационной деятельности в области сервиса: вторая международ. науч.–практ. конф.: статья. – Тольятти: Тольяттинский государственный университет сервиса, 2008. – С. 135–140.

5. Кравцова А.М. Особливості побудови механізму управління фінансовими ресурсами промислових підприємств / А.М. Кравцова // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Збірник наукових праць. Вип. 8: Економічні науки. – Чернівці. – 2007. – С. 443–453.

6. Нижник В.М. Оцінка процесів формування та використання фінансових ресурсів машинобудівних підприємств за кінцевими результатами / В.М. Нижник, А.М. Кравцова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2007. – Т. 2 (97), №5. – С. 17–21.

7. Опарін В.М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В.М. Опарін // Вісник НБУ. – 2000. – №5. – С. 10–11.

8. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / Терещенко О.О. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.

9. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін. – М.: ИНФРА–М, 1996. – 176 с.

10. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Т. 2 / Ю. Бригхэм, Л. Гапенски; пер. с англ.; под ред. В.В. Ковалева. – СПб.: Экономическая школа, 1998. – 669 с.

11. Коллас Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы. Концепции и методы / Коллас Б.; пер. с фр.; под ред. В.Я. Соколова. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.

12. Нікбахт Е. Фінанси / Е. Нікбахт, А. Гропеллі. – К.: Основи, 1993. – 382 с.

13. Редченко К.І. Стратегічний аналіз у бізнесі / Редченко К.І. – [2-ге вид., доп.]. – Львів: Новий світ–2000, 2003. – 272 с.

В.В. ГЕРАСИМЕНКО,
к.е.н., Науково–дослідний економічний інститут

Державна підтримка банківського сектору України: уроки кризи та нагальні проблеми

У статті наведена аргументована точка зору автора щодо класифікації банків з різним рівнем участі держави; дана оцінка діяльності таких банків в Україні в умовах фінансової кризи; визначені проблеми подальшого розвитку державних і підконтрольних державі банків та можливі шляхи їх вирішення.

В статье приведена аргументированная точка зрения автора относительно классификации банков с разным уровнем участия государства; дана оценка деятельности таких банков в Украине в условиях финансового кризиса, определены проблемы дальнейшего развития государственных и подконтрольных государству банков и возможные пути их решения.

The article presented by reasoned opinions on classification of banks with different levels of government involvement, the assessment of such banks in Ukraine in financial crisis, identified the further development of public and state controlled banks and their possible solutions.

Постановка проблеми. Держава завжди відігравала важливу роль в економіці країни. Її основними завданнями в період вільної конкуренції були захист національного суверенітету, прав власності, забезпечення законності та правопорядку, регулювання грошового обігу та зовнішньої торгівлі. Надалі у зв'язку з виникненням економічних криз, загостренням проблем бідності

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

та безробіття, порушеннями у грошовому обігу, підсиленням конкуренції на світових ринках очевидно стала потреба державного втручання в процеси функціонування ринкового господарства. На сучасному етапі в переважній більшості країн світу функціонування економіки характеризується зростанням регулюючої ролі держави по відношенню як до державного, так і до приватного секторів економіки, що обумовлено необхідністю підтримки оптимального балансу між ними. Особливого значення ця проблема набула в умовах виходу країн світу з фінансової кризи. Наразі все більш актуальним є оптимально виважене та розумне втручання держави в економічні процеси в країні не тільки як регулятора, а й як ефективного власника.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженнями щодо необхідності впливу держави на економіку країни взагалі, і банківський сектор зокрема, займалися такі вчені, як Дж. М. Кейнс, А. Сміт, М. Туган-Барановський, М. Фрідман, І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, Ф. Гершенкорн, В. Супін тощо. Зроблений Дж. М. Кейнсом висновок про те, що вихід з глибокої кризи, зростання обсягів виробництва і рівня зайнятості неможливі без активної участі держави [1], не втратив своєї актуальності й сьогодні, коли більшість країн світу шукають ефективні способи виходу з фінансової кризи як економіки в цілому, так і фінансового сектору зокрема.

Відносно визначення ступеня державного втручання в механізм функціонування банківської системи серед економістів склалися протилежні точки зору. Одні вчені і практики вважають, що чим економіка більш ринкова, тим менше державним інститутам потрібно брати участь в економічному житті і тим більш обмеженим має бути державний сектор економіки. За думкою інших, державне регулювання економіки має бути значним як на етапі становлення ринкових відносин, так і тоді, коли вже склалися найдосконаліші механізми ринку [2].

Відсутність єдності поглядів щодо вирішення цієї проблеми починається на відтворенні ефективно функціонуючої банківської системи за умов виходу країни з фінансово-економічної кризи.

Метою даної статті є ґрунтовне визначення точки зору автору щодо необхідності посилення в сучасних умовах позицій держави в банківському секторі України.

Виклад основного матеріалу. Фінансова криза, яка охопила фінансовий і банківський сектори більшості країн світу в 2008–2009 роках, виявила, що без активного та сильного впливу держави в діяльність банків та інших кредитних інститутів неможливе впровадження та захист політики національних інтересів країни.

Як свідчить світовий досвід, втручання держави у функціонування банківського сектору може забезпечуватися кількома альтернативними шляхами:

1) посиленням регулюючого впливу держави в особі уповноважених державних інституцій (і перш за все центрального банку) на діяльність банків другого рівня – через реалізацію функції центрального банку як кредитора останньої інстанції;

2) створенням нових державних банків, перш за все банків розвитку;

3) рекапіталізації проблемних банків. На відміну від націоналізації за умов рекапіталізації не досягається 100% участі держави у статутному капіталі банківської установи.

У випадку посилення державного регулюючого впливу на розвиток банківського сектору країни необхідно мати на увазі, що держава може:

1) законодавчо регулювати діяльність установ кредитної системи;

2) спрямовувати політику центрального банку як регулятора грошового ринку стосовно банківських установ;

3) здійснювати пруденційне регулювання банків;

4) регулювати діяльність центрального та комерційних банків як учасників ринків цінних паперів;

5) проводити певну податкову політику стосовно установ банківської системи країни;

6) брати участь у діяльності банківських установ як власник.

Усі вище визначені напрями регулювання з боку держави механізму функціонування банківських установ взаємозалежні.

Участь держави в діяльності фінансово-кредитних установ через механізм державної власності може передбачати:

1) перетворення приватних банківських установ у державні шляхом їхньої націоналізації;

2) участь держави на паях з приватним капіталом у статутному капіталі банків шляхом придбання частини акцій;

3) створення нових державних банків як доповнення до існуючих в країні.

Для з'ясування сутності та систематизації такого явища, як державна власність¹ на банки, за думкою доктора економічних наук, професора А.В. Вернікова [3], необхідно визначитися з тим, які банки можуть називатися державними, або ті, що знаходяться під контролем держави, адже серед науковців дотепер відносно цих питань немає єдності поглядів².

Узагальнюючі накопичений у цій сфері досвід, доцільно виокремити банки з різним рівнем присутності держави та її впливу на діяльність банківської установи. Для викладення власної точки зору з цього питання вважаємо за доцільне визначити:

1) банки зі 100 відсотками державного капіталу;

2) банки, в статутному капіталі яких присутній як державний, так і приватний капітал;

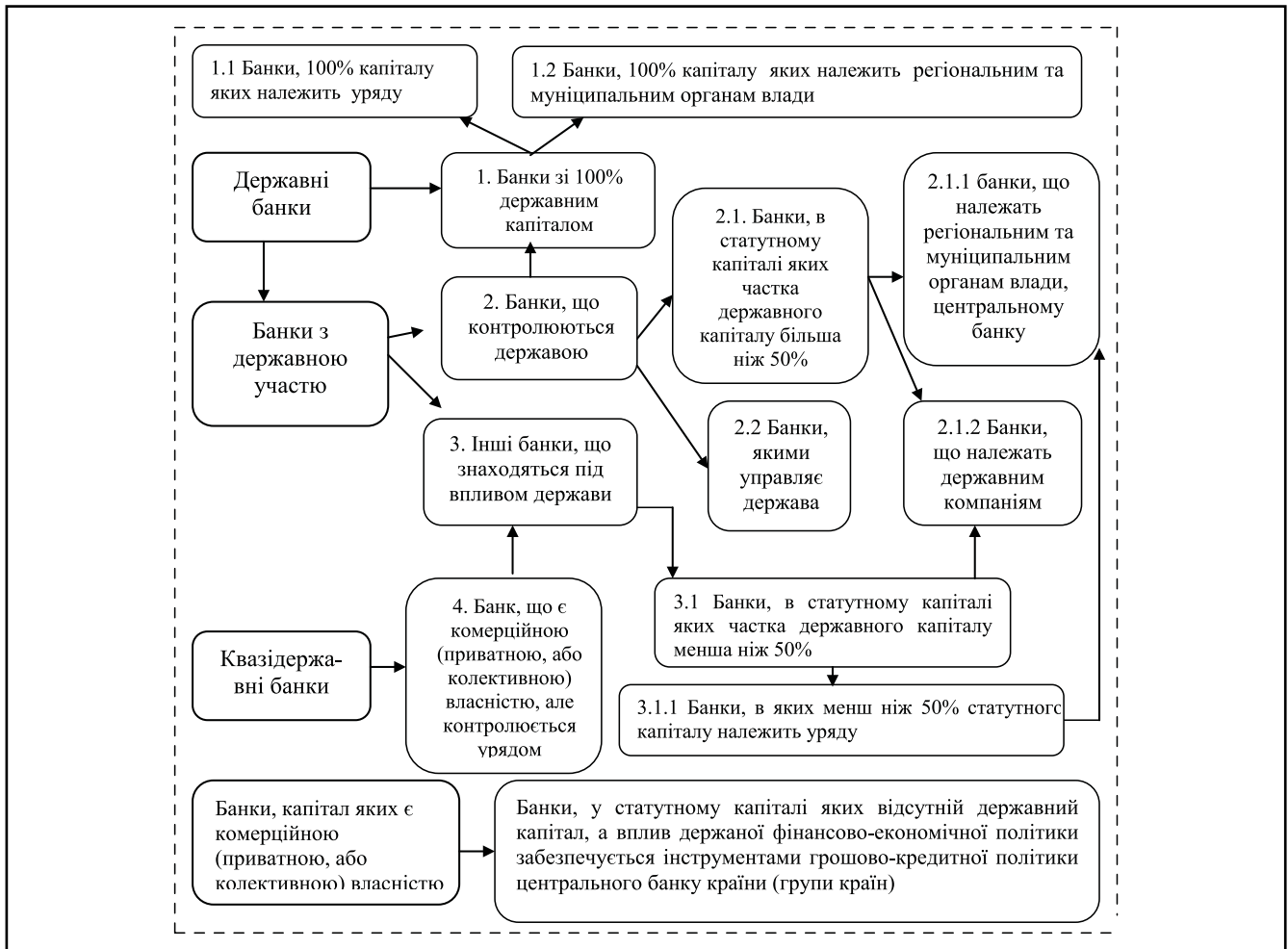
3) квазідержавні банки – це банки, що є комерційною власністю, але контролюються державними органами влади різних рівнів.

Можливі різновиди таких банків характеризує рисунок.

Центральна ланка наведеної на рисунку класифікації банківських установ – це банки, що прямо або опосередковано належать державі й державному капіталу (група банків, передбаче-

¹ Державна власність – власність, що належить центральній та регіональній владі. Майно, що знаходиться в державній власності, закріплюється за державними підприємствами та установами у володіння, користування і розпорядження

² Це питання є дискусійним серед вітчизняних та іноземних вчених, а саме: С.С. Бабаєв «Какой банк можно назвать государственным?» (2007); А.В. Верніков, Е.А. Глушкова «Какого размера видима рука государства в банковском секторе России?» (2009); Е.А. Глушкова «Границы государственного сектора в банковской системе» (Банковское дело, 2009)

Авторська класифікація банків з різним рівнем присутності державного капіталу³

них у п. 1, п. 2, п. 3). Безпосередньо належать державі, крім центрального банку, банки зі 100% державним капіталом, а також ті банки (пункт 2.1.1), головним або єдиним акціонером яких є органи виконавчої влади центрального, регіонального та муніципального рівнів, а також центральний банк країни.

До банків, що опосередковано належать державі й державному капіталу (група банків, передбачених на рисунку у п. 2.1; п. 2.1.2 та п. 3), відносяться ті з них, що контролюються державним капіталом, що не є інституцією, яка виконує функції органів державної влади.

У цьому випадку акціонерний контроль за діяльністю банку можуть здійснювати установи, що перебувають у державній власності (банки та нефінансові компанії; державні агентства зі страхування вкладів; банки розвитку тощо). До цієї групи також можна віднести банківські установи, що знаходяться під суттєвим впливом держави, основний вплив на рішення яких здійснює керівництво та вищий менеджмент банку (сукупна частка державного капіталу в статутному капіталі банку становить більш ніж 50%). До групи банків, якими управляє держава (рис. 1, п. 2.2), відносяться банківські установи, в яких держава та її органи навіть при відсутності контрольного пакету акцій через механізми корпоративного управління здійснюють суттєвий вплив на прийняття ключових рішень з питань їх

функціонування і розвитку. Наприклад, такими каналами впливу можуть бути здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб в Україні функцій з фінансового оздоровлення банку або конкурсне управління, членство представника держави в органі управління банку.

Банки, що належать державному капіталу, та ті, що управляються ним, об'єднані в єдину класифікаційну групу – «банки, що контролюються державою». Цю групу банків ще можна охарактеризувати як «державний сектор» (public sector) у системі комерційних банків країни.

Найбільш широка група у представленій класифікації банків – це банки з державною участю, до яких, крім банків, що контролюються державою, відносяться інші банки, що знаходяться під впливом держави.

Проте на законодавчому рівні в різних країнах визначення цих видів банків є або не повним, або має розбіжності, або взагалі відсутнє. Не виключенням є випадки, коли за одних і тих же характеристик присутності держави законодавством однієї країни чи їх співтовариством банки визнаються як державні установи,

³ Класифікація банків розроблена автором і має деякі спільні риси з класифікацією, наведеною С.С.Бабаєвим в статті «Какой банк можно назвать государственным» (2007)

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

тоді як законодавством інших країн чи їх співтовариствами – як банки, що контролюються державою.

Так, Світовий банк і Європейський банк реконструкції та розвитку в якості державних банків визнають кредитні організації з часткою держвласності (на федеральному, регіональному і муніципальному рівнях) понад 50%.

На відміну від цього банківським законодавством України державним визнається банк, 100% капіталу якого належить державі. Однак законодавством та нормативно-правовими актами НБУ не визначено банки з участю держави (тобто, ті, що контролюються державою і/або ті, що знаходяться під впливом держави).

У російському законодавстві визначення державного банку взагалі відсутнє. Проте центральний банк країни – Банк Росії – у своїх аналітичних матеріалах використовує термін «банки, що контролюються державою», але сутність даної групи банків не розкриває. Відповідного до його статистичних збірників можна зробити висновок, що Банк Росії до таких установ відносить банки, що належать як федеральним органам виконавчої влади, так і Банку Росії [3] (в наведеній на рис. 1 класифікації банків відповідно до можливостей реалізації державної фінансово-економічної політики – це банки, передбачені п. 2.1.1). Специфіка російського банківського сектору полягає в тому, що кредитні організації, підконтрольні державі, часто функціонують у формі багаторівневих ієрархічних фінансових структур, в яких державі належить головний банк групи (або небанківська державна корпорація), що володіє кількома банками; ті, у свою чергу, також контролюють ряд банків або небанківських організацій. Прикладом такої пірамідальної структури є ЗАТ «Газпромбанк» з державною корпорацією ВАТ «Газпром» як мажоритарного власника (як безпосередньо, так і через ряд афілійованих структур). Газпромбанк володіє кількома дочірніми банками, які також мають свої «дочки». Ще один приклад – структура Групи ВТБ, що володіє низкою дочірніх банківських організацій.

Для визначення власної точки зору з цього питання вважаємо за доцільне керуватися наступним.

До складу державних слід відносити ті банки, капітал яких в повному обсязі сформовано за рахунок коштів держави. Всі інші банки, в яких в певній мірі присутній державний капітал чи держава здійснює вплив на діяльність банку будь-яким іншим способом, не є державною банківською установою. Проте такі банки поряд із державними банками слід розглядати як банки з участю держави. Виходячи з цього наразі держава представлена в банківському секторі України:

а) двома банками зі сто відсотками державного капіталу (до їх складу відносяться ПАТ «Ощадний банк», ПАТ «Експортно-імпортний банк України»). Згідно з чинним в країні законодавством збільшення розміру статутного капіталу цих банків має бути відображено виключно у відповідному законодавчому акті – законі України про державний бюджет на відповідний рік. Дивіденди, нараховані на частку майна, що належить державі в майні Ощадбанку та Укрексімбанку, включаються до складу доходів Державного бюджету України;

б) трьома банками з участю капіталу більш ніж 50% (ПАТ «Родовід Банк», АБ «Укргазбанк», ПАТ «АКБ «Київ»);

в) одним банком з опосередкованою участю держави (Український банк реконструкції та розвитку, який перебуває у власності Державної інноваційної фінансово-кредитної установи).

Таким чином, наразі в Україні склалася власна, особлива модель присутності держави в банківській системі країни. Це визначає необхідність оцінки діяльності таких банків з точки зору реалізації державних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Держава визначила пріоритетні напрями роботи ПАТ «Ощадний банк», як мету його діяльності, що сформульована в статуті банку – «одержання прибутку від виконання банківських операцій та провадження іншої діяльності відповідно до законодавства, створення сприятливих умов для розвитку економіки та підтримки вітчизняного товаровиробника, переважно підприємств малого та середнього бізнесу, кредитно-фінансова підтримка процесів структурної перебудови, зміцнення та реалізація виробничого і торгового потенціалу галузей економіки, розвиток ощадної справи, всебічне банківське обслуговування юридичних і фізичних осіб». З точки зору держави цей банк має забезпечити населення країни послугами переважно депозитного характеру, для чого в його статуті визначено, що «вклади фізичних осіб Банку гарантуються державою», тобто він не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та відповідно звільнений від сплати внесків та зборів до фонду. Проти такого прерогативного статусу ПАТ «Ощадний банк» неодноразово виступали світові фінансові організації (МВФ та Світовий банк), які мотивували свою негативну позицію спотворенням системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

Станом на 01.01.2007 р. і 01.01.2008 р. частка коштів фізичних осіб у складі пасивів Ощадбанку становила 63,8% і 57,5% відповідно, що давало підстави класифікувати його як спеціалізовану ощадну банківську установу. Однак за умов фінансової кризи для підвищення рівня капіталізації цього банку держава виділила близько 13 млрд. грн. на поповнення статутного капіталу, внаслідок чого його розмір збільшився більш ніж в 15,4 раза – з 0,922 млрд. грн. (станом на 01.01.2008 р.) до 13,892 млрд. грн. (на 01.01.2009 р.) і залишається на цьому рівні до теперішнього часу. Така державна фінансова підтримка Ощадбанку позначилася на питомій вазі коштів населення в структурі його пасивів: вона становила на 01.01.2009 р. 29,1%, на 01.01.2010 р. – 35,0% і 42,5% – на 01.10.2010 р. А відтак, наразі ПАТ «Ощадний банк» утратив статус спеціалізованого ощадного банку. Більш того, значно послабшала його кредитна підтримка в задоволенні споживчих потреб населення. Так, кредити Ощадбанку цій категорії позичальників становили на кінець 2008 року 7,2 млрд. грн., 2009 року – 6,0 млрд. грн. і на кінець третього кварталу 2010 року – 5,2 млрд. грн., а їхня частка в кредитному портфелі банку, за нашими розрахунками, мала чітку тенденцію до зниження і становила відповідно 20,5, 13,5 і 12,0%. У той же час кредити корпоративному сектору економіки за цей період зросли і становили відповідно 27,9, 38,6, 39,8 млрд. грн., а їхня частка в кредитному портфелі Ощадбанку на

відповідні дати складала 79,5, 86,5 і 88,0%. Таким чином, наразі виявилася динаміка щодо втрати Ощадбанком своєї позиції як банку, що спеціалізується на роботі з фізичними особами, а його діяльність переорієнтована на кредитування великих державних підприємств задля вирішення поточних проблем держави. Підтвердженням тому є наданий ПАТ «Ощадний банк» в 2008 році кредит НАК «Нафтогаз України» на суму більш ніж 19 млрд. грн. Це призвело до того, що станом на 31.12.2009 р. заборгованість за цією позикою у кредитному портфелі банку становила 53% всього його кредитного портфелю (або 23,8 млрд. грн.)⁴. Відповідно до Звіту про результати аудиторської перевірки ПАО «Ощадний банк» незалежними аудиторами, проведеної компанією «Делойт», п. 13 «станом на 31 грудня 2009 р. та 2008 році позики в сумі 37 085.277 тис. грн. (74%) та 23089,180 тис. грн. (66%) були надані десяти позичальникам або групам позичальників, що становить значну концентрацію. Станом на 31 грудня 2009 року та 2008 року ці суми включають позики, надані пов'язаним державним компаніям НАК «Нафтогаз України» та ВАТ «Укртрансфаста», на загальну суму 29 090,605 тис. грн. (58%) та 18 766,610 тис. грн. (54%), що свідчить про значну концентрацію кредитного портфеля банку» [5]. У той же час відповідно до цього звіту позики фізичним особам становили лише 4,9 млрд. грн. (станом на 31.12.2009 р.) та 6,8 млрд. грн. (станом на 31.12.2008 р.). Здійснивши кредитування НАК «Нафтогаз України», ПАТ «Ощадний банк» суттєво збільшив свої кредитні ризики та знизив свій кредитний рейтинг. Держава, таким чином, з одного боку, вирішила проблему розрахунку за газ з Росією, а з іншого – створила нову проблему: збільшилися ризики вкладників ПАТ «Ощадний банк». Оскільки стовідсотковим гарантом коштів фізичних осіб – вкладників цього банку є держава, внутрішні та зовнішні борги якої мають тенденцію до зростання, збільшуючи тим самим суверенний ризик країни, наразі зріс ризик збереження коштів фізичних осіб, розміщених у ПАТ «Ощадний банк». Відповідно є побоювання, що вкладники цього банку ризикують більше, ніж вкладники будь-якого іншого банку, що є учасником ФГВФО.

Таким чином, діяльність ПАТ «Ощадний банк» не узгоджується з основними положеннями, що визначені в його статуті. Держава не використовує шанс розбудови на базі цього банку дійсно спеціалізованої банківської установи, яка б мала врівноважену стратегію роботи із окремими верствами населення або в окремих сегментах фінансового ринку. Вирішуючи свої нагальні потреби через ПАТ «Ощадний банк», уряд країни залишив поза увагою інші напрями роботи цієї державної банківської установи, що передбачені її статутом. Виходячи з цього нагальним для Ощадбанку є переорієнтація його діяльності на здійснення державної підтримки стратегічно важливих соціально-економічних програм країни. Він має стати державним інвестором інфраструктурних соціальних проектів в країні.

Інший державний банк – ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» (Укресімбанк) – був створений 3 січня 1992 року згідно з Указом Президента України. 22 січня 1992 року банк одержав у Національному банку України ліцензію на

проведення банківських операцій. 100% акцій банку належить державі в особі Кабінету Міністрів. На відміну від ПАТ «Ощадний банк» цей банк не має жодних законодавчо закріплених преференцій чи особливих умов роботи. А відтак, ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» наразі працює в режимі звичайного комерційного банку. Історично за ним закріплена функція забезпечення розрахунків України з зовнішнім світом.

У 2009 році держава збільшила статутний капітал Укресімбанку на 6,9 млрд. грн., розмір якого на кінець 2009 року становив 10,004 млрд. грн. і залишається на цьому рівні дотепер. Необхідно відмітити, що за весь час існування цього банку до початку фінансової кризи 2008–2009 років держава вклала в Укресімбанк лише 28 млн. грн. Таким чином, фактично ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» був вимушений розвиватися самостійно, за рахунок власних коштів шляхом капіталізації отриманого прибутку або залученням коштів на внутрішньому ринку країни через механізм випуску облигаційних позик, а також за рахунок зовнішнього кредитування (так, за даними річної фінансової звітності ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України», разом із висновками незалежних аудиторів за 2009 рік «в липні 2009 року банк отримав найбільшу одноразову інвестицію Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) на подолання фінансової кризи в Україні шляхом кредитування реального сектору економіки. У липні 2009 року банк успішно здійснив залучення на суму \$134,5 млн. у формі кредиту за структурою А/В від Європейського банку реконструкції та розвитку» [6], а в січні 2011 року Японський банк міжнародного співробітництва виявив намір надати ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» кредит у сумі 8 млрд. ієн «з метою сприяння експорту товарів і послуг з Японії та підтримки економічного розвитку України [7]). До того ж на відміну від ПАТ «Ощадний банк» цей державний банк не має негативну кредитну історію, пов'язану з наданням значних позик за вказівками уряду країни.

Таким чином, два державні банки України у кризовий період 2008–2009 років були докапіталізовані їх основним власником або шляхом збільшення номінальної вартості акцій⁵, або додаткової емісії акцій⁶, або випуску ОВДП⁷, що збільшило внутрішній борг країни.

При створенні ПАТ «Ощадний банк» та ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України», які перебувають у державній власності ще з самого початку існування банківської системи незалежної України, не було розроблено концепції або стратегії щодо основних напрямків роботи цих установ, а їх діяльність не була розмежована.

⁴ Розраховано на основі даних Річного фінансового звіту ПАТ «Ощадний банк» відповідно до стандартів МСФЗ, за даними джерела [4]

⁵ Відносно ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»: рішення КМУ №375 від 15.04.2009 р.

⁶ Відносно ПАТ «Ощадний банк»: рішення КМУ №618 від 09.07.2008 р.

⁷ Відносно ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»: рішення КМУ №1116 від 17.12.2008 р., №432 від 06.05.2009, №800 від 17.07.2009, №866 від 12.08.2009. Відносно ПАТ «Ощадний банк»: рішення КМУ №1119 від 27.12.2008 р., №1031 від 26.11.2008 р.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПАТ «Ощадний банк» розробив Програму свого розвитку лише на 2006–2010 роки, де визначив місію банку, що звужувала його діяльність і сконцентрувала її на реалізації «ідеї тривалого заощадження коштів населення», задля чого планувалася подальша розбудова найширшої банківської філіальної мережі для забезпечення високоякісним сервісом індивідуальних та корпоративних клієнтів приватної та державної форм власності по всій Україні. Таким чином, банком не визначалися пріоритетними дії щодо забезпечення та сприяння розвитку вітчизняної економіки, кредитно–фінансової підтримки процесів структурної перебудови в ній і т.п., що закладені ще на початку його діяльності і визначені у статуті банку. До того ж вище зазначену програму не було відкориговано відповідно до кризових явищ 2008–2009 років. На наступні періоди банком взагалі не розроблено документи стратегічного характеру.

Узагальнюючи уроки останньої фінансової кризи, слід визначити необхідність удосконалення діяльності ПАТ «Ощадний банк» і ПАТ «Державний експортно–імпортний банк України» в напрямку підвищення їх ролі в реалізації державної політики сталого соціально–економічного розвитку країни. В рамках цього напрямку вважаємо позитивним для економіки країни прийняття 22.11.2010 р. постанови КМУ №1063 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26.03.2008 р. №247», що регламентує обов'язкове відкриття рахунків у цих державних банках газопостачальним підприємствам та їх структурним підрозділам, а також підприємствам, що здійснюють продаж природного газу газопостачальникам» для «зарахування коштів, що надходять за спожитий природний газ від промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання».

Разом із державними банками – ПАТ «Ощадний банк» і ПАТ «Державний експортно–імпортний банк України» – в Україні функціонують:

а) три банки, в яких держава має пакет акцій, що перевищує 50% їх статутного капіталу, до складу яких відносяться:

– ПАТ «Родовід Банк», 99,9907% статутного капіталу якого належить державі в особі Міністерства фінансів;

– АБ «Укргазбанк», 87,7190% статутного капіталу якого належить державі в особі Міністерства фінансів;

– ПАТ «АКБ «Київ», 99,9369% статутного капіталу якого належить державі в особі Міністерства фінансів;

б) один банк з опосередкованою участю держави:

– ПАТ «Український банк реконструкції і розвитку», 99,9937% статутного капіталу якого належить Державній інноваційній фінансово–кредитній установі⁸.

Причому перші три з них (ПАТ «Родовід Банк», АБ «Укргазбанк», ПАТ «АКБ «Київ»), в яких держава має частку, що значно перевищує 50 відсотків, відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» не є державними банківськими установами, були рекапіталізовані державою в результаті останньої фінансової кризи, задля чого вона виділила близько 17 млрд. грн. бюджетних коштів. Проте наразі ці банки так і не стали провідниками державної політики економічного росту країни і запорукою сталості її банківської системи. Адже, за да-

ними НБУ, на 1 жовтня 2010 року капітал Родовід Банку знизився до 1,2 млрд. грн. із вкладених в його статутний капітал 8,4 млрд. грн., Укргазбанку – до 1,8 млрд. грн. із 5,7 млрд. грн., банку Київ – до 681 млн. грн. із 3,6 млрд. грн. [8].

Українським проблемним залишається кредитний портфель Родовід Банку: рівень проблемних кредитів у ньому, за оцінкою аналітиків, уже перевищив 70%, а розмір збитку за дев'ять місяців 2010 року більше 4,2 млрд. грн. [8]. У той же час у середині грудня 2010 року в економічних періодичних виданнях з'явилися заспокойливі публікації відносно того, що наразі цей банк вже розробив власну стратегію розвитку з урахуванням чергової капіталізації (майже 6 млрд. грн.), без уточнення джерел цих коштів: державні чи будь–які інші. По суті, зараз цей банк виконує функції фонду гарантування вкладів і поступово за рахунок погашення кредитного портфеля видає депозити. В подальшому, на думку фахівців, при умовах збереження існуючій розбалансованості без підтримки держави він не протримається. Наразі Родовід Банк має збиткові фінансові результати діяльності. Так, за січень–вересень 2010 року фінансовий результат його діяльності мав від'ємне значення і становив 4,2 млрд. грн. збитку [8].

Декілька інша ситуація склалася в Укргазбанку. Кабінет Міністрів України визначив АБ «Укргазбанк» уповноваженим з обслуговування поточних рахунків із спеціальним режимом використання гарантованих постачальників (газопостачальні компанії) та їх структурних підрозділів, а також підприємств, які продають природний газ газопостачальним підприємствам. Це передбачено постановою КМУ від 29.12.2010 р. №1160. А відтак, надалі обслуговування рахунків даних компаній, крім Ощадбанку та Укресімбанку, буде здійснювати й АБ «Укргазбанк».

Проте, Укргазбанк має значні фінансові проблеми. Стан його кредитного портфелю залишається вкрай проблемним. За даними Асоціації українських банків, за грудень 2010 року резерви банку під кредитні операції (з урахуванням міжбанківських кредитів і без врахування вкладень в цінні папери) становили 45% кредитного портфелю. Це найбільший показник у групі найбільших банків і третій за розміром серед банків I та II групи за класифікацією НБУ (після 47% Сведбанку та 72% Родовід Банку).

Дещо краща ситуація склалася в ПАТ «АКБ «Київ». Починаючи з липня 2010 року він працює з позитивним фінансовим результатом (за друге півріччя 2010 року прибуток становив 7,1 млн. грн.). Кредитний портфель цього банку на 01.11.2010 р. становив 3,7 млрд. грн. (на 01.07.2010 р. – 3,6 млрд. грн.). У минулому році ПАТ «АКБ «Київ» активізував роботу по реструктуризації кредитної заборгованості та стягненню боргів з безнадійних позичальників і планував до його закінчення знизити частку простроченої заборгованості мінімум на 10–15% (у тому числі реструктуризувати прострочені кредити на суму більш ніж 620 млн. грн.). Банком ведеться активна робота щодо погашення клієнтами простроченої заборгованості за кредитами.

⁸ Всі зазначені частки власності наведені за станом на 1 липня 2010 року згідно з офіційними даними Національного банку України.

Проте, за оцінкою фахівців, усі три рекапіталізовані банки потребують додаткових державних внесків до їх статутних фондів (Родовід Банку потрібно 5,8 млрд. грн., Укргазбанку – 3,7 млрд. грн., банку «Київ» – 3 млрд. грн.). Питання стратегії відновлення нормального функціонування рекапіталізованих за участю держави банків були предметом розгляду 31.01.2011 р. наради Національного банку України.

ПАТ «Український банк реконструкції і розвитку» є банківською установою з опосередкованою участю держави. Відповідно до його статутних документів місія банку полягає в створенні сприятливих умов для розвитку економіки України через сприяння розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності та підтримку вітчизняного товаровиробника, дотримуючись при цьому оптимального балансу інтересів клієнтів, акціонерів та самого банку, а стратегічна мета – досягти позиції сучасного, універсального, конкурентоспроможного та більш значного банку країни. Це передбачає створення структури, адаптованої та стійкої до швидких змін зовнішнього середовища, уважної та інноваційної до потреб клієнтів.

Головні стратегічні пріоритети ПАТ «Український банк реконструкції і розвитку» знаходяться у сфері середньострокового та довгострокового кредитування інвестиційних та інноваційних проектів, а також надання всього комплексу послуг юридичним особам відповідно до світових стандартів та реальних потреб клієнтів. Проте за 2009 рік сумарні активи банку зменшилися на 10%, а власний капітал зменшився на 29 537 тис. грн., склавши 41 780 тис. грн. проти 71 317 тис. грн. на початок року, що було обумовлено погіршенням якості кредитного портфеля та необхідності формування резервів, в результаті чого за результатами діяльності у 2009 році банком був отриманий збиток у сумі 29 534 тис. грн. проти прибутку у сумі 1146 тис. грн. у 2008 році. У 2010 році банк дещо покращив фінансові результати своєї діяльності та отримав прибуток в розмірі 1356

тис. грн. [9]. Проте за масштабами своєї діяльності Український банк реконструкції і розвитку залишається невеликим банком, а тому не може суттєво впливати на реалізацію держаних програм соціально-економічного розвитку країни.

Таким чином, проведене дослідження дає підстави дійти до висновку, що прямий і опосередкований вплив держави через державні, рекапіталізовані банки та Український банк реконструкції і розвитку не забезпечив умов для того, щоб через їх кредитно-інвестиційну діяльність сприяти відтворенню сталого соціально-економічного розвитку країни в після кризовий період. А відтак, нагальною проблемою сьогодення є створення в Україні потужного державного банку, пріоритетним напрямком діяльності якого буде спрямування інвестицій в розбудову української економіки, розвиток стратегічно важливих для національного суверенітету галузей економіки та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на міжнародних ринках.

Література

1. Саниахметова Н.А. Регулирование предпринимательской деятельности в Украине: организационно-правовые аспекты. – Одесса: АО «Бахва», 1998. – 350 с.
2. Державне регулювання економіки / Михасюк І., Мельник А., Крупка М. та ін. – К.: Ат-ка, Ельга-Н., 2000. – 592 с.
3. Верников А.В. Доля государственного участия в банковской системе России // Деньги и кредит. – № 11. – 2009. – С. 4–14.
4. <http://www.oschadnybank.com/ua/reports.html.php>
5. http://www.oschadnybank.com/i_upload/file/SSBU_9fsu_with%20signatures.pdf
6. http://www.eximb.com/img/app_links/921.pdf
7. <http://www.epravda.com.ua/news/2011/01/18/266812/>
8. Офіційний сайт НБУ: <http://www.bank.gov.ua>
9. <http://www.Uubrr.com.ua>

І.В. ГОРДІЄНКО,
аспірант, Національний авіаційний університет

Модульний принцип синтезу системи доставки вантажів

Систематизовані основні форми інтеграції в системі транспортного обслуговування та визначені їхні особливості. В основу інтеграції транспортних систем покладена ідея глобальної уніфікації та стандартизації модулів, що входять до складу транспортної системи, створюючи при цьому передумови для впровадження ефективних засобів автоматизації управління транспортними процесами. Науково обґрунтовані основні етапи, за якими доцільно здійснювати процес формування інтегральної системи доставки вантажів. Запропоновані шляхи ефективної взаємодії різних видів транспорту з урахуванням модульного принципу синтезу системи доставки вантажів.

Систематизированы основные формы интеграции в системе транспортного обслуживания и определены их особенности. В основу интеграции транспортных систем положена идея глобальной унификации и стандартизации модулей, которые входят в состав транспортной системы, создавая при этом предпосылки для внедрения эффективных средств автоматизации управления транспортными процессами. Научно обоснованы основные этапы, по которым целесообразно осуществлять процесс формирования интегральной системы доставки грузов. Предложены пути эффективного взаимодействия разных видов транспорта с учетом модульного принципа синтеза системы доставки грузов.